

Sodobni slovenski potopis

Jakob J. Kenda Transverzala

Foto: Jož Šuhradnik

Transverzala je bila predlagana že leta 1951, a so iz političnih in drugih razlogov uspeli speljati le polovico, ki nima nobenega najpomembnejših smislov in najlepših lastnosti pravih transverzal. Avtor pričujočega potopisa je tako leta 2019 določil potek celotne trase in jo skupaj s svojima otrokoma in prijatelji tudi prehodil. Odlomek se nanaša na drugi del te slovenske vélike ture, ko postane izrazito divjinska.

Prelom

Po intermezzu od Razdrtega dalje, med katerim se da priti do sape, predstavlja Ilirska Bistrica izrazit prelom v dramski gradnji poti. Sledi ji namreč zelo razgiban odsek. Že Snežnik, ki se dviguje nad Ilirsko Bistrico, je s svojimi 1796 metri najvišji vrh na 800 kilometrih od konca Julijcev do Pece, in vzpon nanj iz Ilirske je ob skoraj 1400 višinskih metrih še med najdaljšimi na celotni Transverzali. A tudi temu sledeče hribovje je zalogaj, ki ga ne gre podcenjevati. Pot se neprestano vzpenja na sredogorske grebene in

Potopisni roman Jakoba J. Kende *Transverzala* izide 1. oktobra 2020. Vse informacije najdete na spletni strani www.transverzala.si.

spet spušča v doline, kot po strmini vala gre gor na enega izmed mnogih tisočakov in se s kakšnega spusti pod 500 metrov, pa gre spet zložno, a brez predaha, neprestano gor, vse do skalnatega vršnega dela katerega od mnogih vrhov med Snežnikom in Belo Krajino, visokih med 1000 in 1300 metri. Vsakič gor in potem dol, gor in dol, da se do Semiča v Beli Krajini nakopiči za osem kilometrov skupnega vzpona.

Del poti od Ilirske do Semiča je obenem eden najbolj zahtevnih, saj ga pregrinja globoka plast samote, ki jo gre spoštovati vsaj toliko kot snežno odejo visokogorja. A vélika samota tega odseka seveda ne pomeni, da je na prejšnjem, od Ljubljane do Ilirske, pričakovati gnečo. Čeprav gre Transverzala tam večinoma po stari trasi, smo na vseh 230 kilometrih horizontale in devetih vertikale do Ilirske srečali komaj kakšnega planinca. Sredi poletja, celo v času šolskih počitnic smo na prva naleteli šele v Trnovskem gozdu: eden je bil na krajši, dvodnevni turi od Razdrtega do Predmeje, drugi je bil namenjen od zaprte kočice pod Golaki do vrha najvišjega izmed njih. Celo na Vremščici ni bilo niti enega pohodnika. Na še eni izletniški meki, na sončnem Slavniku, pa sta se k nam na osameli vrh pripeljala dva Čeha. In tudi na Nanosu je bil komaj kdo, čeprav je ta razgledna točka priljubljena in lahko dosegljiva, čeprav je bila kočica na njem odprta in je bilo vreme tistega dne idealno. V pol dneva prečenja Nanosa od Abrama do Razdrtega smo srečali samo skupino zeliščarjev in natanko šest pohodnikov. Kajti tudi to je značilnost planinstva te zaplate sveta. Če ni zadoščeno vsem pričakovanjem, ki jih imajo pohodniki, ni skoraj nikjer nikogar. Kot na Nanosu. Tam ob naštetih štirih pogojih, da se slovenski planinec odpravi v hribe – nenaporen izlet, razgled, kočica, sončno vreme –, ni bil izpolnjen peti; moral bi biti še praznik ali konec tedna. Če se vse postavi natanko prav, pa prenapolnjena postojanka poka po šivih in oblegani vršac spričo pritiska bajne mase ljudi izgubi najmanj dva metra nadmorske višine.

Mi smo dneve planinskih procesij do Ilirske še toliko lažje zgrešili zaradi specifik južne polovice slovenskih hribov. Na dolenskih, notranjskih in sploh primorskih planinah se rado precej bolj segreje kot na hribih severne polovice. Zato se na južni obleganja priljubljenih točk vrstijo bolj pomladi, na koncu poletja in jeseni. A tako kot se v tem in še čem razlikujeta severni in južni del Transverzale, tudi slednji ni homogena celota. Šele po Ilirski Bistrici se nikakor ne moreš pritožiti, da nimaš miru.

Ne le, da nismo videli enega planinca na vseh 180 kilometrih od Ilirske Bistrice do Semiča. Tudi domačinov skoraj nismo srečali v teh globokih, hribovitih gozdovih, kajti poseljeni so prav tako redko kot alpski predel Slovenije. Slednja ima z okoli 100 ljudmi na kvadratni kilometer že tako

štirikrat nižjo gostoto prebivalstva od najbolj natlačenih evropskih dežel. A po Ilirski se poseljenost spusti na desetino slovenskega povprečja in gre v nekaterih občinah celo pod deset ljudi na kvadratni kilometer. Še ti, podobno kot v alpskih predelih, seveda živijo v maloštevilnih zaselkih in vaseh. Toda za razliko od Alp, kjer poleti rojí vseh mogočih obiskovalcev, ne samo planincev, je tu komaj kakšen. Enkrat smo srečali tabornike, enkrat skavte. V drugi odprti koči na poti od Ljubljane, na Sviščakih, nekaj motoriziranih izletnikov. Sicer pa samo peščico ljudi, ki jih je sem privedlo delo: kakšnega gozdarja, skupino cestnih delavcev in ob dveh zaprtih kočah oskrbnika, ki sta imela polne roke opravkov z njima.

Ravno tolikšna samota, sploh v povezavi z gibanjem v naravnem okolju in še posebej na gozdnatem hribovju, je bila eden izmed razlogov za nastanek sodobnih transverzal; pobudnik 'matere vseh poti', Apalaške, je njeno veliko vrednost videl predvsem v dolgotrajni izpostavljenosti človeka samoti, gozdu in seveda sami hoji. Takšno pozitivno videnje samote se je od takrat samo še stopnjevalo, pač skladno s prevladujočimi življenjskimi slogi, ki ljudi tiščijo vedno bolj skupaj. A pri vsem tem se gotovo velja zavedati, da ima samota lahko tudi kakšno neprijetno plat.

Večja kot je samota, večja je kajpada zagata, če gre kaj narobe. To pravilo vsekakor velja tudi za odsek od Ilirske do Semiča, kjer pač ne gre računati, da bo ravno prišel kdo mimo, če bo transverzalec slučajno potreboval pomoč. A na tem odseku se ne gre nič bolj zanašati, da bi v primeru težav lahko pomoč priklical. Tu je mobilni signal takšna redkost kot v visokogorju. Tako je pač treba poskrbeti, da ne bi šlo narobe kaj res bistvenega. Predvsem je torej pametno obvladati vsaj osnovne planinske veščine in nujno je pot dobro načrtovati.

S skrbnim planiranjem v prvi vrsti poskrbiš, da ti zagotovo ne zmanjka vode. Vasi in zaselkov je tod, kot rečeno, malo in taisto velja za planinske kočje, ki so poleg tega večinoma odprte samo poleti, in še takrat samo čez konec tedna. Teren sam pa ima redke zanesljive vodne vire. To je namreč taisti hriboviti in gozdnati kraški svet, katerega najbolj severozahodni jezik Transverzala preči, ko gre čez Golake in napravi okljuk po Trnovskem gozdu. Le da zdaj pot prečka ta teren po njegovi glavnini, ki je mnogo obsežnejša. In potreba po vodi bo v prihodnjih letih samo še večja, kajti klima se nezadržno spreminja. Že zdaj se pozna, da se je 'na sončni strani Alp' povprečna letna temperatura glede na predindustrijski čas krepko dvignila: za kar dve stopinji in pol. Poletna mesečna povprečja so lahko celo skrajnejša, saj za kar pet stopinj potolčejo tudi najbolj razgrete mesece 18. stoletja. Vrstijo se vedno novi dnevni vročinski rekordi.

Jasno, vreme je postalo tako nepredvidljivo in nihanja tolikšna, da te lahko doleti vse mogoče. Poletje leta 2019 je na primer od prejšnjih odstopalo po precej večji količini padavin, zato se je naša trojka morilski vročini izognila. A vse od tistega vodnega krsta na začetku smo se nekako izognili tudi samemu dežju, čeprav je kdaj padalo tako blizu nas in tako zagnano, da se je med nekaj postanki tik pred nami odvijal pravi dokumentarec o ekstremnem vremenu. Nad sosednjimi grebeni so se gostili oblaki v spektru od mrtve do sajasto sive, med vrhovi dreves so poplesovale strele, na pobočja tik ob našem so se spuščale goste zavese dežja. Enkrat se je celo čisto do nas privalilo značilno bobnenje toče, a je skrivnostno potihnilo, tik preden bi nas dejansko doseglo.

Toda hladilnim učinkom dežja navkljub so bile temperature vseeno poletne in zaradi toliko moče je bilo precej soparno. Zato smo vedno pazili, da nam ni zmanjkalo vode in zmeraj smo imeli vsak eno plastenko polno za primer skrajne sile. Če bi se recimo moral kdo od nas iz kakršnega koli od mnogih možnih razlogov sam prebiti do prvega zaselka. In vsak izmed nas je imel pri sebi tisto čudo sodobne pohodniške tehnike, komaj nekaj dekagramov težek filter s tako drobnimi membranami, da ujamejo celo bakterije. Ta zadevica je kot ustvarjena za takšne konce.

Z mislijo na vodo je treba načrtovati tudi dolžino dnevnih odsekov. Za večerni in jutranji obrok in razne higienske potrebe pred spanjem ter po njem se je porabi toliko! Praktično jo je torej imeti v bližini prenočišča. A še več pozornosti je treba nameniti načrtovanju dnevnih odsekov, ker se je treba za prenočišča vnaprej dogovoriti. Strehe nad glavo sicer ni težko dobiti. Toda turistične kmetije, penzioni in gostišča največkrat pričakujejo, da se najaviš vsaj kakšen dan prej. In vsekakor si je krepko pred prihodom treba zagotoviti ključ lovskih ali gozdarskih koč. Še posebej pa je pozorno načrtovanje dnevnih odsekov obvezno v primeru pohoda v divjinskem slogu, na katerem si streho nad glavo večinoma priskrbiš sam. Divjinski slog seveda toplo priporočamo. Za del Transverzale od Idrije do Posavskega hribovja preizkušeno ni lepšega načina, da se jo prehodi, sploh z otroki. Toda pri tem se je treba držati pravil, ki glede takšnega tipa pohoda veljajo pri nas: tabori in kuri se zgolj na krajih, kjer je to dovoljeno, drugje le z dovoljenjem lastnika.

Tega je nujno pridobiti tudi zato, da ne bi ogrozili širokogrudnih pravic, ki jih imamo pohodniki na tem koncu sveta. Pri nas imamo namreč pravico prehoda čez vsako zemljišče, če s tem le ne posegamo v intimo lastnika in mu ne delamo škode. Skozi kopalnico se ljudem torej ne hodi in ne kolovrati se jim po žitnem polju, sicer pa greš lahko tako rekoč

povsod. Kar je seveda res prima in super, a nekaterim lastnikom zemljišč zelo najeda dušni mir. Prepričani so celo, da je takšna pravica ostanek socializma, ki sploh razlaščenim posestnikom ni ostal v najboljšem spominu; po njihovem bi se morali takšne ostaline ob osamosvojitvi otresti, kot smo se samega socializma. "Tako je bilo v časih, ko je bilo vse naše!" skoraj pljunejo, kadar beseda nanese na prehod čez njihovo zemljišče. V svoji nespravljenosti s tem delom naše preteklosti so pač slepi in gluhi za dejstvo, da ta pravica s polpreteklo zgodovino nima nikakršne zveze; na tem razgibanem koncu sveta od nekdanj tako cenimo svobodo gibanja, da je ne dovolimo omejevati niti lastnini!

Morebitno ogrožanje pravic, povezanih s svobodo gibanja, seveda ni edini razlog za to, da je za taborjenje nujno pridobiti dovoljenje lastnika zemljišča. S tem se tudi izogneš morebitnemu konfliktu z oblastjo in neprijetno visoki denarni kazni ali še manj prijetnemu konfliktu z lastnikom samim in njegovim ovčarjem. Tretji razlog pa je daleč najpomembnejši. Ko prosiš za dovoljenje, morda izveš za kakšen tako krasen prostor za tabor, da ti spomin nanj celo čez mnogo let na usta prikljče nasmešek.

Vnaprejšnje načrtovanje in tudi sprotno, s katerim se prilagajaš dejanskim razmeram na poti, je torej za takšno samoto nujno: ne le, da dobro planiranje omogoča preživetje in preprečuje morebitne konflikte, temveč tudi zagotovi toliko veselja. A ob vsem tem je na predelu med Ilirsko in Semičem pametno obvladati še kakšno divjinsko veččino. Tu je mnogo večja verjetnost, da se sreča kakšno živalico.

Sploh pogosto se seveda sreča kakšno od tistih, za katere ni treba biti ravno Old Shatterhand ali Bear Grylls. Recimo srne in košute, zajce in kunce, pa seveda lisice. Kot takrat na robu Trnovskega gozda, a še mnogokrat, kajti sploh zadnja leta so se te zvitorepke zelo namnožile. Bahavo košat lisjakov rep je šinil pred nami v podrast že sredi Polhograjcev in seveda smo se z lisicami sploh pogosto srečali spričo odljudnosti krajev po Ilirski. Tako že pri vzponu na Snežnik, pri eni starih gozdarskih postojank. Resda pri malici ob njej nismo razgrajali, a čisto tiho tudi nismo bili, zato smo bili še toliko bolj presenečeni, ko se je nenadoma iz grmovja tik pred nami pripodil mlad lisičji parček. Ko sta se hip zatem zverinici zavedli, da nista sami, sta sicer obstali. A nato sta se spogledali in prav nonšalantno stekli čez čistino ob propadajoči zgradbi, kot da se požvižgata na nas.

Še mnoga druga takšna srečanja z živalmi so bila zgolj v veselje. Kot na primer tisto z vzpona po eni neverjetno dolgih kočevskih vlak, ko je nenadoma okoli ovinka priletela naravnost proti nam res velikanska sova. Največja, velika uharica, sicer ni bila. Toda glede na širino vlake smo

kasneje ocenili, da je čez krila merila krepko čez meter. In ker je bila tako velika in se je okoli ovinka prikazala tako nepričakovano, je bilo srečanje vsekakor razburljivo. In nato humorno, kajti od presenečenja je tudi njo zgrabila panika, da bi se skoraj zaletela v drevo, ko se nas je v frfotavem metežu peres trudila zaobiti.

Nekoliko nižje ob vlaki se je potem odločila, da mora spričo pretresa malo sestiti na kakšno vejo in si ogorčeno otresti krila, tako da smo si jo lahko še v miru ogledali. Ali pa je le ona hotela videti, v koga bi se skoraj zaletela? Opazovala nas je vsekakor zelo strogo. In bila je čudovita: velika kepa svetlo sivega perja s kratkimi progami izrazito rjave barve, z velikimi kraterji okoli oči, da so bile, sploh od daleč, videti mnogo večje. Verjetno je šlo za kozačo, kajti bila je pravih barv in proporcev in ta vrsta sov menda lovi podnevi.

Toda ob takšnih prigodah je vsa tista samota od Ilirske do Semiča tudi zatočišče živali, s katerimi se stik odsvetuje. Med takšna bitja vsekakor sodi živalski podred, ki ga od nekdaj prav po biblično privlači Lučka. Tako smo 'z našo Spolzgodovko', kot jo rad podraži Aljaž, že v preteklosti nadrobno spoznali celotno domorodno paleto kač: gože, smokulje in belouške, mačjeoke, belice in črnice, kobranke, gade in modrase. Hoditi z Lučko po véliki samoti, in to ravno leta 2019, pa je bilo še posebej fascinantno. Po pripovedovanju planšarjev je bilo prejšnje leto namreč vrhunec osemletnega semenskega cikla trav. Kar lepo pojasni, zakaj je vsakih osem let, eno leto za semenskim, mišje. Ki je rajsko za marsikaterega plenilca, tudi za kače.

Palic med postanki od Ilirske dalje nisem spustil iz rok, sploh če smo se med kakšno malico nastavili soncu na prijetno razglednih skalah; preveč pogosto je kaj prilezlo spod nas. Po vsakem postanku sem moral na zahtevo otrok tudi preveriti, kaj je v nahrbtnikih. Kajpada iz Lučkinega, ne katerega drugega, je enkrat tako zelo dišalo precej velikemu gožu, da je poskušal med eno naših malic na skrivaj zlesti vanj. In seveda smo ob večerih dobro premislili, kje bomo postavili šotore, ter vhodov vanje nikakor nismo puščali odprtih, kadar nas ni bilo zraven. V šotorih, pripravljenih na spanje, je dobesedno cel kup prikladnih skrivališč, poleg tega pa je dno šotora oblikovano kot bazen. Iz takšnega zbezati plazilca, ki je začutil, da bi se tod dalo ponoči fino pogreti, ni najbolj enostavno.

Kakšno od svilnatih lepotic smo srečali tudi med samo hojo in eno takšnih srečanj je bilo še posebej zanimivo. Kljub mnogim prejšnjim snidenjem namreč še nikdar nismo imeli prilike opazovati kače pri malici, sploh ne tako od blizu in tako majhne. Na Kočevskem pa smo tik ob poti naleteli na modraska, ki je bil debel komaj toliko kot krepka flomaster in dolg le

za šolsko ravnilo, a je imel za prigrizek nekajkrat bolj debelo miško. Ko smo ga zalotili, je tudi ni mogel nehati goltati. Čeljusti je imel že razpete, glava miške je bila v njem do ušes, rožnati rob enega je komaj še gledal na plano. Tako smo se mu za korak, raje dva umaknili, da je v miru nadaljeval. V osupljivo kratkem času jo je célo zvelkel vase in čeljusti sta se mu kar hitro speli, toda goltal jo je še dolgo. Celo takrat, ko smo že morali dalje, je repek še vedno molel iz gobca.

Seveda je v teh krajih še kaj večjega, s čimer se ne želiš srečati. Transverzala ravno na pobočjih Snežnika vstopi na območje med Krimom, Javorniki, Snežnikom, Poljansko in Mirno goro. Ta predel obsega komaj okoli 2000 kvadratnih kilometrov, torej le desetino površine Slovenije, a je dom vsaj dvema tretjinama vseh naših medvedov in polovici volkov. Oboji so se v zadnjem času tudi zelo namnožili. Leta 2007 so v celi Sloveniji našli blizu 500 medvedov, leta 2019 naj bi jih bilo že okoli 1000. Na očrtanem območju je bilo torej leta 2019 skoraj 700 medvedov, po en na tri kvadratne kilometre.

Ta del trase je vseeno daleč od tega, da bi bil svetovni prvak po koncentraciji medvedov; ob kakšni ameriški poti, ki gre po zelo podobnem približku divjine, kot gre tu Transverzala, so kosmatinci poseljeni celo do trikrat bolj na gosto. A temu navkljub se je tudi pri nas zelo pametno naučiti, kako se izogniti srečanju z njimi in kaj vse je treba storiti, da te ne obiščejo v taboru. Čeprav ne nameravaš prehoditi poti v divjinskem slogu, temveč naj bi vsak večer imel streho nad glavo; samo malo zatavaš ali napačno oceniš razdaljo do dogovorjenega prenočišča, pa boš raje bivakiral, kot rinil v temo.

Volkovi in medvedje tudi nikakor niso edine velike živali, do katerih velja vzdrževati vljudno razdaljo. Naša pot nas je na to opomnila že komaj nekaj kilometrov iz Ilirske, na spodnjih pobočjih Snežnika. Vsekakor je bilo že prej kje ob stezi malo razkopano, predvsem na primorskih travnatih čistinah, obdanih z varnim zavetjem gostega grmičevja ali gozda. Tak teren je idealen za te živali. A pod Snežnikom sta bila razkrita prst in blato ob poti tako sveža, da je od njiju dehtel tisti značilni vonj: deloma po koreninju in podzemnih gomoljih največkrat pikantnih okusov, deloma po grobih ščetinah in usnjati koži živali, ki jim gre takšna jedača tako v slast.

Toda Aljaž, ki je stopal že od Ilirske na čelu naše male kolone, tega ni opazil. Mimo razkopanih koncev je šel, kot da jih ni, ponosen na to, da zdaj on 'drži tempo'. Slep je bil tudi za očitno živalsko stezo, ki je vijugala skozi trave vzporedno z nekdanjim kolovozom, ki smo mu sledili. Videl ni

niti tega, da je steza kolovoz občasno prečkala, niti še kako jasnih odtisov, ki so tam ostali v blatu kakšne izsušene luže. Lučka za mano je postajala nemirna, a preden je odprla usta, sem jo zadržal. Pot se je tako vedno bolj približevala sumljivi goščavi na koncu travnika. Vse preveč približevala. Ko sem že hotel reči, da bi se bilo pametno malo ustaviti, pa se je v strumno umerjeni ritem Aljaževih korakov le vmešalo nekaj negotovosti. In potem spet. Končno se je ustavil, se zasukal k nama, vendar samo na pol; tistemu grmovju ni hotel povsem pokazati hrbta.

“Ja?” sem se zazrl vanj.

“Em,” je rekel. “A je tamle, v tistem grmovju ... Nekaj je tam.”

Nasmehnil sem se mu. Tudi od olajšanja, kajti ustavil se je kar malo pozno. Z mislijo na slednje sem ga hitro zasukal nazaj proti tisti gošči in mu tiho rekel: “Zavpij.”

Poba je bil kot naelektren in iz njega se je izvil krik, da sva se zdrznila celo midva z Lučko. Tam v podrasti pa se ni nič zganilo. Odmev Aljaževega glasu se je polegel, minila je sekunda, še ena, že tretja in ...

Stampedo! Iz grmovja se je prek kolovoza v globlji gozd na njegovi nasprotni strani pognala kolona divjih svinj. Celo v begu je bila urejena. Prvi sta kot udarna konica v paru šinili mimo nas dve odrasli živali, nato divja svinja s prašički, še ena in še ena. Vmes je bilo tudi nekaj manjših, še ne povsem odraslih prašičev. Tik pred koncem niza, kot zaščitnica, pa sta se pognali čez kolovoz dve res sijajni svinji. Bili sta tako veliki, da sta za hip zasedli njegov celotni razpon. Za čisto droben hip, kajti te živali, običajno drobenceljavega ali celo koracavega koraka, znajo biti neverjetno hitre. In niso lahko le srhljivo velike, kot sta bili matriarhinja in njena prva pribočnica na koncu kolone. To so obenem izrazito jedrne živali. Kakor ena sama čvrsta gruda ilovice so, zgnetena skupaj s koreninami in kamenjem, da od njih štrlijo grobe kocine in trdi čekani. Nikakor niso vse zamaščene kot njihova udomačena, spitana različica. Občudovanja vredna bitja so, ki jim je vedno pametno dati priložnost, da se te ognejo.

Vsi, vključno z mano, smo še lep čas zrli za njimi. Tudi ko jih že davno ni bilo več ne videti ne slišati. Potem sem se zasukal k Aljažu.

“Kaj takega, a ne?” sem se mu nasmehnil.

Zamežikal je.

“Vau!” je potem planilo iz njega. “Kakšne živali!” A po premisleku je dodal: “Ja, saj vem, saj vem. Transverzalec je vedno pozoren na svojo okolico.”

Mimoidoči

Tudi od Ilirske Bistrice naprej Transverzala sledi E6, ki bi jo bilo res nujno prenoviti. Mi se v Ilirski nismo več mogli zadržati, da je ne bi vsaj malo dodelali, kajti boljša varianta uvodnih kilometrov iz mesta se je ponujala sama od sebe. Samo spomniti smo se morali, da je nekdanja vojašnica, ki je kraljevala nad mestom, spremenila namembnost. V času otvoritve E6 okoli nje gotovo ni bilo pametno hoditi, zdaj pa impozantne zgradbe zaseda marsikaj bolj prijaznega, celo gimnazija. In neoznačena, a lepo uhojena steza po blagodejno senčnem bregu nad njo preseka vrsto kilometrov trde ceste, po kateri krevsa uboga E6.

Še slabše se E6 godi, ko gre z vrha Snežnika mimo Mašuna do Loške doline. Tu ni težava le v tem, da poteka preveč po cestah, temveč je posebej severna pobočja snežniške gmote v zadnjem desetletju prizadel cel niz katastrof. Poleg žledoloma leta 2014 sta se nad temi gozdovi menda znesla še dva vetroloma in vsemu temu sledeči valovi raznih zajedavcev, da so morali nazadnje v to postapokaliptično krajino poslati še najtežjo in najbolj uničujočo gozdno mehanizacijo. Na odsekih, kjer je trasa vendar šla po stezah, so te zaradi vsega navedenega postale skrajno mučne. V zadnjih letih jim je bilo marsikje težje slediti, kot si utreti pot po neoznačenem brezpotju.

Transverzalo smo tako z vrha Snežnika in vse do Loškega Potoka speljali stran od E6, da je pohodniku prihranjenih mnogo kilometrov ceste in težko prehodnega terena. Toda ob tem se je, sploh pri dolgem spustu s Snežnika, dobro zavedati, da trasa z odmikom od že tako šibko obiskane E6 zavije v najbolj osamljeni predel tega samotnega odseka. Vzhodna pobočja Snežnika so nadalje tik ob meji, ki ni le slovensko-hrvaška, temveč obdaja tudi schengenski del Evropske unije, znotraj katerega na mejah ni pričakovati nadzora. In prav na ta bok Snežnika pride s Hrvaške kakšna malo obljudena pot. Če se kdo torej poskuša prebiti v boljše življenje iz slabih ali resnično obupnih razmer svojih daljnih rodnih krajev, je ta predel idealen za ilegalno prečkanje meje.

Nekaj pozornosti glede tega sicer ne škodi na precej daljšem odseku Transverzale. Mi smo se že na stari polovici, ko smo se spuščali z zadnjih brkinskih bregov proti Podgrajskemu podolju, znašli v obširni policijski akciji. Modro-beli helikopter je celo dopoldne prečesaval bregove na obeh straneh doline in neprestano smo srečevali policiste, ki so bili peš, v označenih in neoznačenih vozilih, v vseh mogočih opravah in v civilu. Za nas se niso kaj dosti menili in komaj sem uspel enega zadržati, da bi izvedel,

kaj se sploh dogaja: pri prečkanju meje so zalotili skupino okoli 150 ljudi, ki so se pri tem razbežali in zdaj so jih poskušali zbrati. Za zadnjega od tovrstnih incidentov pa sem izvedel šele 300 kilometrov kasneje, na gričevju nad Krškim. Domačini so mi tam pravili, da je neki osebek prejšnji dan spravil čez mejo natrpan kombi ljudi, ki jih je potem odložil ob razpadajočem mlinu v globoki dolini z obljubo, da jih bo naprej odpeljal nekdo drug. Prišel ni nihče.

Nekaj previdnosti torej ni odveč na več sto kilometrih trase, stare in nove, a tudi tam zadaj za Snežnikom ni treba zganjati panike. Ti mimoidoči si namreč še kako želijo ostati zgolj to: mimoidoči. Neopazno torej želijo prehoditi še zadnji del svoje dolge poti do kakšne od zahodnejše ležečih dežel, kjer se nadejajo najti mnogo lepše življenje.

Te dežele jih tudi potrebujejo. Same pač že desetletja ne zmorejo vzdrževati konstantnega števila svojega prebivalstva. Nekatere v zadnjem desetletju celo kljub močnemu priseljevanju z drugih koncev sveta beležijo izrazit negativni prirast; smrtnost toliko prekaša rodnost, da na leto izgubijo celo več kot sto tisoč državljanov. Kaj šele, da bi te dežele same zmogle povečevati število prebivalstva in prek tega zagotavljati vzdržnost javnih financ kljub vse višjemu deležu svojih državljanov v tretjem življenjskem obdobju.

Zakaj, smo se tam ob meji spraševali z Aljažem in Lučko, jih torej ne 'uvozijo' na kakšen bolj človeški način. Zakaj, sta se mrščila otroka, morajo ilegalno prečkati toliko mej? Mi smo jih našteli najmanj šest: grško, madeonsko, srbsko, bosansko, hrvaško in potem še slovensko. In pri tem so ti mimoidoči spričo svoje brezpravnosti prepuščeni 'prevoznikom', kakršen je bil prej omenjeni, a jim tudi manj nizkotni gotovo znajo grdo zaračunati. Prepuščeni so taboriščem, v katerih vladajo bolj ali manj bedne razmere. Organom pregona, vojski, celo kakšni paravojaški skupini. In tako dalje; kaj je tega treba, sploh če jih tiste dežele nujno potrebujejo?

Jaz jima na takšna vprašanja nisem znal odgovoriti. Kot jima nisem znal odgovoriti na vprašanja v zvezi s sorodnim domačim problemom. Tudi prebivalstvo Slovenije se je po drugi svetovni vojni krepilo s priseljevanjem, predvsem iz drugih republik Jugoslavije, od osamosvojitve pa glede naravnega prirasta komaj držimo glavo nad vodo. Se bo torej od mojih otrok pričakovalo, da prispevata v skupno malho nekajkrat več, kot so pripadniki najbolj številčnih generacij pred našo? V začetku petdesetih je bilo pri nas na enega starejšega od 65 let kar sedem ljudi, starih med 15 in 64 let. Danes smo trije. Za generacijo mojih otrok projekcije kažejo na enega, največ na enega in pol delovnega človeka na upokojenca. Ob takšnem

razmerju onadva in njuni vrstniki pač ne bodo zmogli polniti pokojninske, zdravstvene in drugih mošenj.

Mislimo v zvezi s tem kaj ukreniti? S finančnimi spodbudami rodnosti verjetno ne bo šlo; vsaj dosedanje je niso dvignile. Bomo torej po zgledu zahodnje ležečih dežel spet postali 'uvozniki'? Tudi ta rešitev gotovo ni brez težav, in nanje bo treba biti pripravljen. Ali pa se bomo dogovorili čisto drugače, sklenili ustrezne popravke obstoječih družbenih dogovorov, morda celo sklenili nove? Dosedanja razprava na to temo vsekakor ni bila zadostna. Iz nje ponujene rešitve so bile v najboljšem primeru prelaganje nekaj odstotkov potrebnega denarja za pokojnine iz ene državne denarnice v drugo.

Pot in žig

Čez dan je bilo zmeraj kaj napetega, živali, migranti, bil je napor dolgih ur pohoda in še kaj. Zvečer pa si je bilo vedno treba najprej skrbno postlati in obenem misliti na najpomembnejši obrok vsakega dne, večerjo. Na koncu dneva se je bilo nujno tudi pripraviti na naslednjega in vsaj nekaj je bilo oprava s tehnikacijami in praktikalijami trasiranja. Zmeraj je bilo toliko dela. A nekaj časa je vendar ostalo in seveda smo ga preživeli, kot je bilo najbolj ljubo otrokoma. Čez dan sta mi toliko pomagala, se z mano učila, trezno presojala. In pri vsem tem in še čem ni bilo z njima enkrat ene same večje težave.

Zvečer sta dostikrat samo hotela imeti svoj mir, biti sama zase. Lučka je recimo risala, Aljaž je bral. Ali pa sploh nista počela ničesar, samo strmela sta predse. Sploh v taborni ogenj, vanj smo vsi lahko nemo zijali ure, da smo bili nazadnje omamljeni od zamaknjene bližine svoje krasne družbe. Le sem in tja je kdo koga pogledal, se mu nasmehnil, se morda trknil z ramo ob ramo.

Ampak po kakšnem dnevu, ki smo jih kajpada večino prehodili molče, saj sicer ne bi nikamor prišli, sta imela tišine čisto dovolj. Za pravljice sta bila jasno že leta prevelika in prav od te poti sta tako hitro rasla, da jima je bilo vse manj do zgodb. Bolj sta se ogrevala za dobro debato. Recimo o kakšni modri misli, je nekega večera predlagal Aljaž. O tem, je menda nekje prebral, so se planinci od nekdaj radi menili, sploh takole ob tabornem ognju. A poznam kakšno dobro?

Malo sem pomislil in prva mi je padla na pamet gotovo najbolj znana modrost iz gotovo najbolj znane knjige kakega alpinista pri nas, Nejca

Zaplotnika: “Kdor išče cilj, bo ostal prazen, ko ga bo dosegel, kdor pa najde pot, bo cilj vedno nosil v sebi.” Vse jima je bilo jasno, sploh Aljaža je ta ideja osupnila in navdušila obenem.

“Pot je cilj,” je ponovil to maksimo, ko smo s pomočjo citata iz Zaplotnikove *Poti* prišli do njene razlage. “Pot je cilj!” se je strinjal.

“Ti naša kungfu panda,” se mu je nasmejala Lučka.

Nisem si mogel kaj, da ne bi bušnil v smeh. Reči kaj takega Aljažu, ki se je na tej poti samo še potegnil, je bilo tako, kot če bi s pando ozmerjal paličnjaka. A fantu se to ni zdelo pretirano zabavno, tudi moj smeh si je prislužil pogled spod čela.

“Malo zafrkancije, lepše rečeno ironične distance, pri teh rečeh nikdar ni odveč,” sem zato hitro razložil. “To je rad poudaril točno tisti filozof, ki ga citiram s polnim trebuškom ravno zaradi njegove in svoje potrebe po ironiji.”

“In zakaj je tale ironija tako potrebna?” je zanimalo Aljaža, še vedno spod čela.

“Oh, vsaka nova resnica je tako bleščeča, da se je ljudje lahko kar preveč oklenejo. Sploh v manjših skupnostih se ob navdušenju nad čim novim recimo rado pozabi, da tudi vsaka nova resnica ni nič bolj večna in dokončna od tiste, ki jo je nova nadomestila. Za vsako novo je pač vedno še globlja in za njo še naslednja. Potem ko si recimo spoznal, da je pot cilj, morda ugotoviš, da tako kot cilja tudi tebe pravzaprav ni. Da sta samo pot in hoja, da si pot, da si hoja. In prav v nenehnem odkrivanju takšnega novega je neskončno veselje življenja. Če se neke resnice oklenemo kot večne in dokončne, če nehamo iskati globlje, pa življenje dušimo: povzročimo mrtvilo, v katerem se namnožijo vse mogoče zapreke in težave. Mrtvilo, v katerem se zdi, da nič več ni mogoče, da se nič več ne da. Zato se morajo ideje kar naprej prenavljati, čeprav je nova staro nadomestila že sedemkrat, se mora to ponoviti še sedemtisochkrat.

Ampak, seveda, to ne pomeni, da nima vsaka od idej v tem neskončnem nizu prenovitev nekega pomena. Prav nasprotno, vsaka je pomembna, uporabna tudi potem, ko se odkrije tista za njo.”

Pogled spod čela je odpihnilo, oba sta vame zrla z razprtimi očmi.

“Aha, aha,” je po trenutku ali dveh prikimal Aljaž, “kako pa je vsaka od novih idej pomembna, na kakšen način? Recimo ta, da cilja sploh ni, da je pot cilj, kako je pomembna?”

“Hm,” sem se moral malo zamisliti. “No,” sem se potem spomnil primera, “taka maksima ti recimo pomaga opredeliti kakšen konkreten

problem. Vzemiva recimo tisto Razširjeno slovensko transverzalo ali kako ji že rečejo: kaj je pravzaprav, kako bi jo opisala?”

Zdaj sta onadva morala malo pomisliti.

“Štirideset vrhov, ki naj bi jih še obiskal poleg polovične Transverzale?” je potem predlagala Lučka.

“Res je, gre za štirideset ciljev, ki naj bi nadomestili neizdelano drugo polovico naše vélike ture. Ti cilji imajo mnogo problemov, med njimi je recimo tudi precej kucljev, ki nikakor niso planinski. Ampak celo to so postranske pomote, bistveno je, da gre pri tej ‘poti’ za štirideset nepovezanih ciljev. Kaj torej med njimi manjka?”

“Pot?”

“Jasno, zato tudi teh štiridesetih ciljev sploh ne moremo imenovati pot, Transverzala ali kar koli takega. Ampak če se spomnita Zaplotnika, je takoj jasno, v čem je glavni problem takšne zbirke ciljev.”

Aljaž se je obrnil k Lučki, zamišljeno zazrti v žerjavico.

“Ker poti med temi cilji sploh ni,” je rekla po premisleku, “ne more biti glavni smisel pot sama, temveč to postanejo ti cilji. Kako žalostno.”

Prikimal sem.

“Res, kako žalostno. Ta ‘pot’, ki to sploh ni, je v izrazitem nasprotju z enim osnovnih sodobnih planinskih načel. S prav tistim, ki ga je tako super zapisal Zaplotnik. In, seveda,” sem zavzdihnil, “s to svojo zastarelo osredotočenostjo na cilje namesto na pot imamo težavo še kje drugje, tudi na stari polovici.”

“Ja?”

“Ja,” sem se nasmehnil. “Kar vidva povejta, kje, da ne bom samo jaz govoril.”

“Emm ...” je rekla Lučka.

“A to misliš žige?” je pomislil Aljaž. “In kontrolne točke?”

“Vau, bravo,” sem kar malo osupnil. “Ja, mislil sem kontrolne točke in žige na njih, ki naj bi jih planinec zbral v dokaz, da je prehodil polovično Transverzalo. Kaj je njihov problem, če si tudi tu pomagamo z Zaplotnikom?”

“Da so to spet neki cilji, ki bi bili radi smisel poti?”

“Natanko tako! In cilji seveda ne morejo biti smisel nobene poti, kaj šele tako dolge, kajti če so ...”

“Ostaneš prazen.”

“Prav gotovo. Še več. Če žigi in kontrolne točke postanejo cilj, uničijo pot. Tolikokrat se pač do ‘štempeljna’ pride tako, da se pripelje čim bliže k njemu in ostane od poti samo kratek sprehod. Največkrat sploh ne po

dejanski trasi polovične Transverzale, temveč po najbolj znani in oblegani stezi, da se izgubi še en smisel takšne vélike ture: namesto da bi vsaj malo olajšala pritisk teh naših planinskih procesij na najbolj znane poti in vrhove, namesto da bi ga razpršila po svojih manj obiskanih stezah, ga okrepi. Ali pa celo do kakšnega takega cilja ne vodi niti krajši sprehod, saj gre cesta čisto do njega. Potem pot celo povsem izgine. In seveda, če obstajajo žigi in knjižica zanje, se lahko manjkajoče žige ali kar celo knjižico, lepo požigosano, tudi kupi.”

“Resno?” se je zasmejala Lučka.

“Menda,” sem skomignil. “In kajpada je nekaj, kar takole izpostavlja cilje, v nasprotju s še kakšnim temeljnim planinskim načelom,” sem dodal. “Ne le, da žigi ne morejo biti dokaz, da si nekaj prehodil. Ideja, da bi lahko bili, je povsem neskladna s svobodo, izhajajočo iz samote, ki jo tako cenimo planinci. Zato sploh smo planinci. Ker je ta svoboda lastna prav planinske-mu svetu, katerega temeljna lastnost poleg njegove hribovitosti je ravno ta, da ni stalno poseljen. Zakaj bi torej na takšnem območju vzpostavljali nekakšen nadzor s kontrolnimi točkami? Zakaj naj bi imeli planinci nekakšen dokaz, sploh tako malovreden, da smo kar koli prehodili? To so vendar očitni ostanki nesvobodnih časov, obsedenih z nadzorom nad ljudmi.

Resno, ta Zaplotnikova je že tako stara, da bi jo morali usvojiti, da bi se morali že zdavnaj z njo vred pomakniti naprej. Celo začeti razmišljati o prehodu h kakšni novejši maksimi, ki je Zaplotnikovo prerasla. Tem našim žigom in kontrolnim točkam so se konec koncev posmehovali že v šestdesetih, recimo dolgoletni urednik znane švicarske gorniške revije. Ampak že takrat smo si ob tem izmišljevali neke izgovore: da tako pravi, ker nam zavida staro polovico Transverzale, ki da je prva transverzala v Evropi, na svetu, kaj, v celi galaksiji!”

“Resno?!”

“Saj sem vama pravil, zakaj so se gospod X in njegovi vedli, kot da je ta vélika tura povsem izvirna zamisel. Laži pa se radi takole razpredejo: ker je zamisel izvirna, nam jo zavida tisti švicarski urednik, potem najbrž že kar vsi Švicarji, nazadnje se je govorilo, da nam jo mnogi narodi. In ta laž je seveda škodila Transverzali, saj je prikrila njene posredne in neposredne mednarodne vzore. Če bi se jih zavedali, gotovo že zdavnaj ne bi bila več polovica, ki nima nobene najpomembnejših lastnosti prave transverzale. Ampak žige se vsemu temu navkljub še vedno na debelo zagovarja, čeprav z nič manj čudnimi argumenti. Saj vesta, tista knjižica za žige naj bi bila ljudem v takoooo krasen spomin.”

Lučka se je zdaj prva spomnila, kako sem že večkrat zavijal z očmi ob takih izjavah, in zafrkantsko je začela posnemati moje godrnjanje:

“A nimajo fotoaparata? A nimajo mobilnika?”

Preveč dobro me je ujela, da se ne bi zasmel in potem še sam narejeno zarentačil:

“Natanko tako! Ali pa rečejo, da jim je taista knjižica v navdih, kam bi se še odpeljali na izlet!”

“Za to so vendar vodniki!” me je začel oponašati še Aljaž. “Pa ko so že končno zavili v knjigarno, naj kupijo tudi kakšen potopisni roman, a ne, oči?” so se mu nagajivo lesketale oči.

“Prav res!” sem nasmejan robantil dalje. “Bes jih plentaj, kakšne neumnosti si izmišljujejo v zagovor žigov! Tako so nesmiselne, da je samo še bolj očitno, kako se tudi take ‘štempeljne’ da opredeliti s tisto Zaplotnikovo mislijo: Kdor išče žig, bo ostal prazen, tudi ko si ga bo pritisnil v knjižico, kdor pa najde pot, bo ta vanj za vedno vtisnila svoj pečat.”